

ALEXANDER SERGEJEVIČ PUŠKIN

EVŽEN ONĚGIN

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

XXXIII

Na hlavu, v sněhu položenou,
smrt podivný mír vložila.
Měl hrud' skrz naskrz prostřelenou,
krev tekla z rány, kouřila.
Před chvílí v srdci jeho těla
živoucím hlasem vášeň zněla,
nenávist, láska, naděje
valila jeho ručeje.
A teď jak v opuštěném bytu
vše oněmlo, vše ztemnělo,
vše navěky se dochvělo.
Rolety spadly, okna spí tu
osleplá. Paní je tam.
I stín je pryč. Kde, ví Bůh sám.

(PUŠKIN, Alexandr Sergejevič. *Eugen Oněgin*. Překlad Josef Hora. Praha: Lidové nakladatelství, 1975)

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je z druhé poloviny románu – Oněgin zastřelil Lenského v souboji o čest, k souboji vyzval Lenský Oněgina.

Mladý „floutek“ z vyšší společnosti, Evžen Oněgin, je vzdělaný šlechtic, který tráví své dny nicneděláním a zahálením, navštěvuje různé plesy a večírky plné povídání a přetvářky. Potom opouští podle něj nudný společenský život šlechtice, který ho již stejně nudil, a stěhuje se na venkovské sídlo, které zdědil po svém strýci.

Tam potká snílka a básníka Lenského a spřátelí se s ním. Lenský Oněgina seznámí s rodinou Larinů, chce mu totiž představit svou milou nastávající, Olgu. U Larinů potkává Oněgin Taťánu, Olžinu sestru, která se do něj osudově zamiluje. Taťána Oněginovi napíše dopis, v němž mu vyzná svoji lásku. Oněgin neodpovídá, vzkazuje pouze, že je nestálý a vůbec se nechce ženit. Když se ho pak Taťána táže, jestli ji miluje a proč neodpověděl, odpoví Oněgin chladně, vyhýbavě a zároveň varovně: jejich manželství by prý nebylo štěstím.

Později je Lenským pozván k Larinovým na oslavu Taťánina svátku. Když Oněgin zjistí, že si každý myslí, že je zde kvůli Taťáně, dokonce jako její nápadník a ctitel, rozhodne se po celý večer tančit s Olgou a Taťánu nechat v pozadí – celý večer tedy tančí s Olgou. Rozhněvaný a žárlivý Lenský vyzve Oněgina druhý den na souboj. V souboji Lenský umírá. Po této nešťastné smrti, kterou Oněgin označil za zbytečnou, uniká do Moskvy a potom putuje po Rusku.

Taťáně se stýská, pak ale z Oněginových poznámek zjistí, jaký doopravdy byl, a na pokyn matky odjíždí do Moskvy, kde se vdá.

Oněgin po 10 letech v Moskvě potká Taťánu, nyní již manželku významného šlechtice a jedné z předních osobností ruského šlechtického dvora. Stala se z ní chladná, pesimistická zklamaná žena. Oněgin se do ní zamiluje. Napíše jí několik dopisů, na které Taťána neodpovídá. Nakonec jí Oněgin

vyzná lásku, ale Taťána, i když Oněgina stále miluje, odmítá jeho city. Je vdaná za jiného a tomu chce zůstat věrná. Oněgin ztrácí smysl života.

- **téma a motiv**

téma: smrt Lenského

motivy: hlava, mír, krev, rána, rolety, okna

- **časoprostor**

prostor: ruský venkov

čas: počátek 19. století

- **kompoziční výstavba**

Děj se odvíjí chronologicky.

Báseň je rozdělena do hlav očíslovaných římskými číslicemi.

- **literární forma, druh a žánr**

poezie

lyricko-epický

veršovaný román / román ve verších; poéma

- **vypravěč / lyrický subjekt**

vypravěč hovoří v er-formě

tzv. subjektivní vypravěč – příběh je vyprávěn očima Oněginova přítele, jehož jméno neznáme

- **postava**

Evžen Oněgin – mladík, pyšný, líný, zhýčkaný, rád čte, je stále nad věcí, odmítl lásku Taťány, není schopen zakotvit a milovat, bojí se zodpovědnosti

Lenský – básník, citlivý muž, který velmi miloval Olgu a chtěl se s ní oženit, přítel Oněgina, žárlil a vyzval Oněgina na souboj, protože si dovolil tancovat s jeho vyvolenou celý ples, umírá mladý

Olga Larinová – milá Lenského, jemná, citlivá

Taťána Larinová – dívka z ruského venkova, skromná, jemná, zamilovala se do Oněgina, odvážná – napsala mu dopis, v němž se mu odevzdala

- **vyprávěcí způsoby**

V ukázce je pouze pásmo vypravěče v er-formě.

- **typy promluv**

V ukázce je pouze vypravěčův monolog.

- **veršová výstavba**

Každá sloka (hlava) má 14 veršů.

Rýmové schéma v ukázce je ABABCCDDEFFEGG – rým střídavý, sdružený, obkročný a sdružený.

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

epizeuxis *vše oněmlo, vše ztemnělo*

anafora *vše oněmlo, vše ztemnělo, / vše navěky se dochvělo.*

přesah *Rolety spadly, okna spí tu / osleplá.*

výčet *nenávisť, láska, naděje*

poetismus *ručeje (= potoky)*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

personifikace *smrt podivný mír vložila; živoucím hlasem vášeň zněla; okna spí tu osleplá*
epiteton *podivný mír, živoucím hlasem*
přirovnání *A teď jak v opuštěném bytu*

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

1. polovina 19. století

Alexander Sergejevič Puškin (1799–1837)

- pocházel ze starého šlechtického rodu
- studoval lyceum pro šlechtice, kde vynikal svým literárním talentem
- po ukončení studia pracoval na ministerstvu zahraničí v Petrohradě
- začal se politicky angažovat (sympatizoval s děkabristy)
- byl členem literárního spolku Zelená lampa a Arzamas
- roku 1820 odešel do vyhnanství do jižního Ruska a v r. 1823 do Oděsy
- roku 1825 je mu povolen volný pohyb
- odešel do Moskvy, kde založil časopis *Moskovskij Věstník*
- roku 1831 se odstěhoval do Petrohradu, kde se oženil s Natalií Nikolajevnou Gončarovovou
- téhož roku se stal úředníkem ministerstva zahraničí
- r. 1837 se v souboji utkal s milencem své ženy (francouzským diplomatem), byl střelen do břicha
- zemřel o dva dny později
- o jeho rodinu se s doživotní penzí postaral car

Kavkazský zajatec – 1821; poema, jejímž hlavním hrdinou je mladý kozácký důstojník, který je na Kavkaze zraněn a přivlečen do čerkeské vesnice. Zde se do něj zamiluje jedna z dívek, on však její lásku odmítá. Dívka ho přesto vysvobodí a pak spáchá sebevraždu. Mladík se dostane šťastně do ruského tábora, ale v jeho srdci zůstává trpká bolest ze ztracené lásky.

Povídky nebožtíka Ivana Petroviče Bělkina – 1830; soubor pěti povídek

Piková dáma – 1834; novela, vypráví o důstojníkovi Heřmanovi, který je posedlý touhou zmocnit se tajemství tří vyhrávajících karet, které zná stará hraběnka Anna Fedotovna.

Boris Godunov – 1835

Kapitánská dcerka – 1836; novela

• literární / obecně kulturní kontext

Romantismus

- od slova román = dobrodružný jako v románě
- vznikl v Anglii na počátku 19. stol., rozšířil se do celé Evropy
- někde přetrvával celou polovinu 19. stol.
- navazuje na tendence preromantismu
- není jen umělecký styl, ale životní pocit, postoj člověka
- nový způsob pohledu na svět – silně subjektivní a individualistický
- požaduje se tvůrčí svoboda, nezávislost, touha po harmonii s přírodou
- inspirace – gotika pro svou tajuplnost

Rusko

Michael Jurjevič Lermontov (1814–1841)

- básník, prozaik, dramatik
  - jeho dílem vrcholí ruský revoluční romantismus
  - zemřel ve 27 letech v souboji (jako pravý romantik) na Kavkaze ve vyhnanství
- Démon* – poema

Francie

Victor Hugo (1802–1885)

- nejslavnější osobnost francouzského romantismu

- 20 let byl ve vyhnanství na malém ostrově u Normandie
- napsal zde básnickou epiku *Legenda věků* (trojdílný básnický cyklus, zobrazuje vývoj lidstva, filozofický podtext)
- *Chrám Matky boží v Paříži, Bídníci*

Stendhal (1783–1842)

Červený a černý, Kartouza parmská

Lucien Leuwen – román vydaný posmrtně, je nedokončený, původní název *Červený a bílý*

Alfred de Musset (1810–1857)

Zpověď dítěte svého věku – intimní autobiografický román, vylíčil svůj vztah k George Sandové

Anglie

Jane Austenová (1775–1817)

- představitelka tzv. rodinného románu (domestic novel)
  - ve svých dílech obvykle zachycovala život venkovských vyšších vrstev
- Pýcha a předsudek, Emma, Northangerské panství*

George Gordon Byron (1788–1824)

- hlavní představitel anglického romantismu
- básnické povídky: *Džaur, Korzár, Lara* – hlavním hrdinou je člověk revoltující proti současnému světu
Childe Haroldova pouť – moderní epos, autobiografické rysy

Percy Bysshe Shelley (1792–1822)

- zemřel utonutím, plavil se na lodi Ariel
  - jeho manželka, Mary Shelleyová, je autorkou Frankenstein
- Odpoutaný Prométheus* – dramatická báseň, utopie, vyjadřuje téma osvobození lidské myšlenky

Walter Scott (1771–1832)

- považován za zakladatele historické povídky a historického románu
- Waverly* – román o povstání v Irsku
nejslavnější romány: *Rob Roy, Ivanhoe, Kenilworth, Pirát*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Evžen Oněgin – jméno hlavního hrdiny

- **posouzení aktuálnosti díla:**

nadčasové téma – neopětovaná láska, uvědomění si vlastních chyb, až když je pozdě

- **pravděpodobný adresát:**

V době vydání ruský lid, v současnosti pro všechny.

- **určení smyslu díla:**

Nenaplněná láska, příběh člověka, jenž je obětí sama sebe, ukázka „zbytečného člověka“.

Smyslem díla je si uvědomit, co vlastně člověk chce, a poučení, že když svoji šanci promrhá, nemusí už dostat další.

Autor poukazuje na „zbytečného člověka“, varuje před tím žít jako Oněgin. Člověk by si měl uvědomit, co vlastně má, zvážit všechna pro a proti, než se rozhodne něco udělat, nebo se rozhodnout, a pak nelitovat svého rozhodnutí. Oněgin svoje rozhodnutí a city dívky zranil, pak toho litoval.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Je to jedna z klasických knih ruské literatury a její hrdina sloužil za vzor mnoha jiných ruských literárních hrdinů.

Román Puškin napsal v letech 1823–31 v době největší slávy.

- **tematicky podobné dílo:**

Čajkovskij – *Oněgin*

Ivan Alexander Gončarov – *Oblomov*

Fjodor Michajlovič Dostojevskij – *Zápisky z podzemí*

Ivan Sergejevič Turgeněv – *Rudin*

- vše téma „zbytečného člověka“

Téma zbytečného člověka – jedná se o typ člověka (většinou z vyšší společenské vrstvy), který se nehodí pro obvyklou kariéru ve státní službě. V důsledku toho se stane líným, neúspěšným ve vztahu ke svému životu. Má pocit, že je zbytečný.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Film *Oněgin* natočila roku 1999 Martha Fiennes. Oněgina hraje Ralph Fiennes, Taťánu Liv Tylerová. Film odpovídá knižní předloze a je hodnocen 75 %.